

STANISŁAW SORYS*

Tożsamość grup kulturowych w procesie globalizacji

Słowa kluczowe: grupa etniczna, mniejszość narodowa, kultura, tożsamość narodowa, globalizacja, metropolizacja, prawa mniejszości

Streszczenie: Postępujący proces globalizacji związany z przemianami politycznymi i gospodarczymi na świecie wywiera istotny wpływ na sferę kultury, przyczyniając się do jej unifikacji i powszechnego przejmowania modelu kultury masowej. Nie pozostaje do bez wpływu na zbiorowości etniczne i mniejszości narodowe, których dążenia do zachowania odrębnej tożsamości realizowane są pod naciskiem kultury danego kraju oraz kultury masowej.

W artykule podjęto próbę ukazania czynników, które wywierają wpływ na kształtowanie się odrębności kulturowej grup etnicznych i mniejszości narodowych. Zdefiniowano pojęcia globalizacji i metropolizacji, wskazano na zagrożenia, jakie powodują te zjawiska w sferze społecznej i kulturowej. Przedstawiono pojęcie kultury, zachodzące współcześnie zmiany społeczno-kulturowe polegające na odchodzeniu od społeczeństwa tradycyjnego na rzecz społeczeństwa przemysłowego. Nakreślono pojęcia grupy etnicznej i mniejszości narodowej, pokazano różnice pomiędzy tymi zbiorowościami i współczesne mechanizmy ich powstawania.

W artykule zwrócono uwagę na prawa przysługujące mniejszościom narodowym w Polsce na podstawie obowiązujących aktów prawnych. Opierając się na wynikach Narodowego Spisu Powszechnego Ludności i Mieszkań z 2011 roku, zaprezentowano liczebność i rozkład terytorialny największych grup narodowych i etnicznych w Polsce.

Przemiany, jakie dokonały się w Polsce po okresie transformacji ustrojowej, stworzyły właściwe warunki dla zachowania i rozwoju kultury oraz tradycji grup mniejszościowych. Prawo polskie jest w tym zakresie dostosowane do wymogów unijnych, nie ogranicza społecznego i kulturowego rozwoju mniejszości narodowych, co przyczynia się do postępującego procesu odradzania się kultur mniejszościowych, wzrostu zainteresowania przynależnością do nich i eksponowania poczucia tej przynależności.

* dr Stanisław Sorys – Akademia Krakowska im. Andrzeja Frycza Modrzewskiego, Wydział Prawa Administracji i Stosunków Międzynarodowych, 30-705 Kraków, ul. Gustawa Herlinga-Grudzińskiego 1, tel. +48 12 25 24 650.

1. Wprowadzenie

Miejsce i rola grup kulturowych w poszczególnych państwach zasługuje na szczególną uwagę w wyniku postępującego procesu globalizacji. Należy podkreślić znaczenie zmian cywilizacyjnych, które silnie oddziałują na grupy etniczne, zmieniając ich obraz i funkcjonowanie w danej społeczności. Z jednej strony można mówić o ich akulturacji, z drugiej zaś o rekulturacji, a w obydwu przypadkach o refleksji nad istotą i sensem jej trwania – w odniesieniu do poglądów jednostki oraz zbiorowości – która przyjmuje określoną postawę społeczną powiązaną z działaniem na rzecz lub przeciw swej kulturze.

Kwestia tożsamości grup kulturowych w świecie ogarniętym globalizacją – w sensie jej posiadania, utrzymania, a niekiedy dążenia do odkrywania na nowo – jest dziś istotnym problemem, zaznaczającym się silnie wewnątrz każdej grupy narodowo-etnicznej i właściwie w każdym miejscu jej pobytu. Przyjmuje ona wymiar duchowy, materialny, także społeczny, szczególnie zaś osobisty. Staje się czynnikiem głównym, przesądzającym o zachowaniu lub odchodzeniu jednostki bądź zbiorowości od kultury swej grupy w obliczu zachodzących przeobrażeń społeczno-kulturowych, także zmian dotyczących sposobu ludzkiego myślenia i działania. I chociaż problem ten można rozpatrywać na wielu płaszczyznach, to na każdej z nich musi być zawsze uwzględniany charakter więzi kulturowej.

Wszechobecna globalizacja silnie oddziałuje na sferę kultury i życie mniejszości narodowych. Stanowi dla nich pewne zagrożenie wynikające z unifikacji kultury i przejmowania modelu kultury masowej, powodując odejście od tradycji rozumianej jako dziedzictwo przodków. Podejmowanie dziś żywych w obrębie grup etnicznych kwestii dotyczących „ocalenia od zapomnienia” form i ram życia w sferze kultury i tradycji prowadzi do zachowania odrębności i oryginalności grupy, co z kolei jest wyrazem jej świadomości pokoleniowej, jak i jednostkowej, zorientowanej na jej problemy społeczne.

Migracja ludności, zmiany społeczne, gospodarcze i polityczne nie są czynnikami sprzyjającymi zachowaniu kultury w jej dawnym lub zbliżonym do niego kształcie. Nowe podejście do spraw kultury mniejszości w Unii Europejskiej i w Polsce ma służyć odbudowie poszczególnych kultur poprzez stworzenie korzystnych warunków społecznych. Jest to zamysł celowy, ukierunkowany na starania i dążenia grup etnicznych do podkreślania swej tożsamości i realizowania własnych celów w zupełnie innych realiach społecznych, pod naciskiem i ekspansją kultury danego kraju oraz kultury masowej.

Celem artykułu jest przedstawienie społecznych i kulturowych determinant rozwoju mniejszości narodowych i grup etnicznych w Polsce oraz prezentacja wyników analizy wielkości i struktury tych grup.

2. Globalizacji a życie współczesnego człowieka

Globalizacja w czasach nam współczesnych stanowi nieodwracalny, wciąż postępujący proces rozwoju społeczeństw. Jest zjawiskiem ujmowanym w kategorii

normalności, powszechności, ale i wszechobecnym fenomenem, który nie tylko wyzwala duże zainteresowanie w środowiskach naukowych, lecz budzi również wiele kontrowersji. Globalizacja ma bowiem szereg odniesień do różnych aspektów życia społeczeństw, ujmując je w zasadzie w sposób kompleksowy, pod kątem unifikacji.

Według Ronalda Robertsona globalizacja ma dwa wymiary: z jednej strony prowadzi do „zmniejszenia się” świata, z drugiej zaś do zwiększenia stopnia pojmowania świata jako całości. Zdaniem socjologa wskazane czynniki „wzmacniają globalną współzależność i pojmowanie świata jako jedności w XX wieku” (1, s. 65, por. 2, s. 103–104). Termin „globalizacja”, ogólny i pojemny treściowo, stosuje się zazwyczaj, wskazując na rozpowszechnianie, powielanie i powszechną unifikację wzorów postępowania, ich akceptację społeczną, szerokie propagowanie ich w mediach, przenikanie i mieszanie się elementów kulturowych w wyniku ustawicznie zachodzących przemian cywilizacyjnych (1, s. 67).

Globalizacja oznacza, że w coraz większym stopniu wszyscy żyjemy w „jednym świecie”. Ten złożony i wielowymiarowy proces, którego realizacja odbywa się w czasie, jest wynikiem współdziałania wielu czynników politycznych, społecznych, kulturowych i ekonomicznych. Trzeba zaznaczyć, iż globalizację napędza integracja gospodarki światowej, oparta przede wszystkim na wiedzy i postępie technik informatycznych i telekomunikacyjnych, które zwiększyły szybkość i zasięg interakcji międzyludzkich na całym świecie (3, s. 97).

Wzrost globalizacji dokonał się z chwilą dynamicznych przemian politycznych w świecie, w szczególności w wyniku upadku komunizmu sowieckiego, rozwoju międzynarodowych i regionalnych mechanizmów rządowych (ONZ, Unia Europejska) oraz działalności organizacji międzyrządowych i międzynarodowych (Międzynarodowy Związek Telegraficzny, Greenpeace, Lekarze bez Granic, Czerwony Krzyż, Amnesty International). Rozwojowi globalizacji sprzyja powstawanie i prężne funkcjonowanie korporacji międzynarodowych. Należą do nich wytwarzające dobra i usługi rynkowe firmy, działające w więcej niż jednym kraju (np. Coca-Cola, General Motors, Colgate, Kodak). Odpowiadają one za ponad 60% światowego handlu, przyczyniając się do rozpowszechniania nowych technologii w skali globu. Powszechna dziś „gospodarka elektroniczna” powoduje, że banki, korporacje, fundusze inwestycyjne i inwestorzy indywidualni zaledwie jednym kliknięciem myszy komputerowej mogą przekazywać kapitał w skali międzynarodowej.

W wyniku globalizacji „globalne” stają się ośrodki miejskie, w których mieszczą się siedziby wielkich, ponadnarodowych korporacji z dużą ilością usług finansowych, technicznych i konsultingowych. W tych miejscach realizowane są procesy produkcyjne i innowacyjne rozwijających się gałęzi przemysłu. Na tych rynkach są kupowane i sprzedawane „produkty” przemysłu finansowego i usługowego. Należy podkreślić, iż „sektory wzrostu” nowej gospodarki – usługi finansowe, marketing, techniki komputerowe – przynoszą znacznie większe zyski niż jakikolwiek sektor tradycyjnej gospodarki.

W wyniku rozwoju miast zaznacza się zjawisko metropolizacji, określane jako proces podejmowania przez niektóre duże miasta funkcji kierowniczych w sferze gospodarczej, politycznej i kulturalnej w skali ponadnarodowej. Te liczące co najmniej 500 tysięcy mieszkańców miasta cechuje doskonałość usług, instytucji, wyposażenia oraz potencjał innowacyjny w zakresie technicznym, ekonomicznym, społecznym, politycznym i kulturalnym. Coraz powszechniejszemu zjawisku metropolizacji towarzyszą skumulowane działania ekonomiczno-społeczne. Koncentrują się one w obszarze działalności o charakterze innowacyjnym oraz wokół instytucji naukowo-gospodarczych (uczelnie wyższe, instytucje zarządcze, badawcze, finansowe) (4, s. 10–11).

Współczesne metropolie traktuje się zarówno jako szansę, jak i zagrożenie. Szansą jest to, że metropolia, stanowiąc ogniwo łączące miasto z regionem i oddziałujące na niego poprzez podnoszenie potencjału rozwojowego, czyni go atrakcyjnym miejscem zamieszkania, pracy, inwestowania. Metropolia przyciąga do miast „nowych” jego mieszkańców, gwarantując jednocześnie utrzymanie dotychczasowych, reprezentujących wysoki poziom kapitału intelektualnego. Stanowi zaplecze dla wielu szkół i uczelni, zapewniając mieszkańcom regionu wysoki poziom nauczania oraz rozwój technologii. Ponadto staje się atrakcyjnym miejscem zatrudnienia dla wykształconych mieszkańców regionu. Wpływa także na skuteczniejszy efekt wspólnej polityki rozwoju w wymiarze regionalnym i metropolitalnym. W znacznym stopniu oddziałuje na rozwiązywanie problemów dotyczących rozwoju wielkich aglomeracji, na budowę i modernizację infrastruktury technicznej i społecznej, na poprawę transportu publicznego i zwiększenie udziału w przewozach pasażerskich, zintensyfikowanie istotnych wydarzeń kulturalnych, osłabienie różnego rodzaju konfliktów oraz podniesienie poziomu tolerancji narodowej w wyniku coraz większej łatwości komunikowania się.

Za zagrożenie spowodowane metropolizacją uznaje się nadmierną rozbudowę miast na peryferiach oraz zwiększenie podziałów między biedniejszymi peryferiami a bogatszym centrum. Zagrożeniem jest również nieracjonalne zagospodarowanie przestrzenne miast, wynikające z braku instrumentów prawnych i finansowych. Postępujący proces urbanizacji na skutek metropolizacji generuje zagrożenie środowiskowe wywołane zwiększającą się liczbą osób dojeżdżających do pracy. Metropolia przyczynia się do zachwiania relacji pomiędzy interesem publicznym a prywatnym, wyrażającym się w nadmiernym zawłaszczaniu przestrzeni publicznej w interesie prywatnych podmiotów gospodarczych. Zagrożeniem ze strony metropolii jest zmniejszanie się liczby małych przedsiębiorstw, które mogą konkurować z wielkimi korporacjami nastawionymi na zyski, a nie na człowieka. Metropolia przyczynia się do homogenizacji kultury – upowszechniana w zawrotnym tempie kultura amerykańska narzuca swoje wzorce. Wobec powyższego postępuje destrukcja tradycji, brak zobowiązań wobec rodziny, kryzys wartości. W metropoliach rozwija się zorganizowana przestępczość, dochodzi też do masowych imigracji z krajów biednych. Rodzi się szereg problemów związanych z adaptacją przyjezdnych w nowym środowisku,

pojawiają się różnego rodzaju konflikty. Niezależnie od przyjętych opcji i ich argumentacji ocena metropolii nigdy nie będzie jednoznaczna. Obok uznania jej wartości będzie ona budzić wiele kontrowersji czy nieudomówień.

Globalizacja ma znaczny wpływ na ludzkie życie. Zmienia charakter naszych codziennych doświadczeń, prowadząc do przededefiniowania intymnych i osobistych aspektów egzystencji, takich jak: rodzina, płeć kulturowa, seksualność, tożsamość osobista, interakcje z innymi oraz stosunek do pracy. Wywołuje fundamentalne zmiany w naszym sposobie myślenia o nas samych i o naszych związkach z innymi ludźmi. W warunkach globalizacji znaczenie tradycji i zastanych wartości maleje, w miarę jak nasilają się interakcje między społecznościami lokalnymi a nowym porządkiem globalnym. Globalizacja prowadzi ku stopniowemu wyzwaniu się człowieka z tradycji i obyczajów, które dawniej wywierały zasadniczy wpływ na przebieg jego życia. Klasa, płeć, etniczność, a nawet zapatrywania religijne zamykały przed jednostką pewne drogi rozwoju. Globalizacja zmierza w kierunku rozwoju indywidualizmu, swobody przekonań i działania (3, s. 83–84).

Globalizacja, która przebiega równomiernie, wywołuje wielkie zróżnicowanie społeczeństw w aspekcie różnych problemów społecznych, w tym pojawianie się nierówności społecznych zarówno w obrębie społeczeństw, jak i poza nimi (3, s. 91). Szacuje się, że około 20% ludności żyje w dostatku (beneficjenci globalizacji – półkula północna), 80% zaś w biedzie (Afryka Środkowa). W 1980 roku kraje wysoko rozwinięte wytworzyły blisko 89% całkowitej produkcji. Oba te procesy złożyły się na dramatyczny wzrost luki w poziomie produktu krajowego brutto przypadającego na jednego mieszkańca. Pod koniec lat osiemdziesiątych różnica była blisko dwudziestokrotna (3, s. 93).

W miarę pogłębiania się wielowymiarowych zależności między społecznościami problemy społeczne i kulturowe nabierają globalnego wymiaru. Na naszych oczach tworzy się podzielony świat, ujawniają się różnice kulturowe, powstają obszary biedy i bogactwa. Globalne nierówności prowadzą do wykluczenia, zagrożenia nędzą lub wynarodowienia. Dotyczy to już nie tylko jednostek czy społeczeństw, ale też narodów, ludów, plemion, państw, bezradnych wobec rozmiarów tych niebezpieczeństw w sensie biologicznym, społecznym i kulturowym (5, s. 166–167).

3. Społeczne pojęcie kultury

Pojęcie kultury w odniesieniu do procesu globalizacji jest związane z dwoma obszarami obserwacji życia społecznego. Z jednej strony dotyczy to ogromnego zróżnicowania sposobu życia ludzi w różnych epokach, jak i zróżnicowania życia ludzi w czasach nam współczesnych w różnych rejonach kuli ziemskiej. Ludzie ci inaczej wyglądają, inaczej się ubierają, co innego jedzą, w inny sposób pracują, mieszkać w innych budowlach, czczą innych bogów, używają odmiennych urządzeń, ina-

czej się witają i żegnają, inaczej traktują rodzinę i dzieci, inaczej także odpoczywają i świętują.

Drugie spostrzeżenie dotyczy ludzi, z którymi tubylcy wchodzili w interakcje, w związku z czym doznawali z ich strony pewnych ograniczeń swobody działania. Z perspektywy jednostki zewnętrzna rzeczywistość ogranicza jej indywidualne, autonomiczne dążenia czy zachcianki, pozbawiając ją części swojej wolności.

Kultura jest czynnikiem zmieniającym krajobraz kulturalny, przekształcony przez grupę kulturową. Dotyczy to „wpływów”, „śladów” czy wytyczenia obszarów kulturowych, m.in. przez sposób życia lub typ zaludnienia. Można tu mówić o „geografii kulturowej” związanej z różnymi obrazami kultury – „starej” i „nowej”, wytyczającej typy kultury, jak i ich związki, a zwłaszcza przenikanie (6, s. 162–165).

Amerykański antropolog Clyde Kluckhohn ujmował kulturę jako „historycznie wytworzony system wzorców życia, które skłonni są podzielać wszyscy członkowie jakiejś zbiorowości” (cyt. za: 7, s. 233). Z kolei amerykański socjolog Robert Bierstedt twierdził, że „kultura to wszystko, co ludzie czynią, myślą i posiadają jako członkowie społeczności” (7, s. 233). Raymond Williams rozpatrywał pojęcie kultury w trzech znaczeniach. Jednym z nich jest proces rozwojowy, obok sztuki i działalności artystycznej oraz wysublimowanych, najczęściej symbolicznych cech określających sposób życia (8, s. 24). W obrębie pojęcia kultury wyróżnia się kulturę popularną, błyskawicznie się rozprzestrzeniającą przez granice państw m.in. za sprawą rozwoju handlu, technologii informacyjnych, międzynarodowych mediów.

Kulturę determinują w dużej mierze zmiany społeczne o podłożu kulturowym, dotyczące wiedzy, technologii służących przekształcaniu rzeczywistości gospodarczej oraz wpływu na stosunki społeczne. Innym źródłem zmian kulturowych są przekonania wartościujące, czyli poglądy „jak być powinno” w odniesieniu do podstawowych dziedzin życia społecznego. Ma to zasadniczy wpływ na zmiany w zakresie struktur społecznych (6, s. 194–195).

Socjolodzy, rozważając różne aspekty kultury, bardzo często posługują się określeniem „struktura społeczna”, rozumiejąc przez nie trwałe i uporządkowane relacje między elementami społeczeństwa. Przyjętym sposobem opisywania danego społeczeństwa jest nakreślenie przebiegających w nim podziałów. Mimo iż uważa się, że pomiędzy strukturą społeczną a kulturą istnieją obustronne powiązania i oddziaływania, to jednak w licznych ujęciach dziedzinom tym przypisuje się różną moc. Podstawę ma bowiem stanowić struktura, zaś kultura jest jej pochodną (8, s. 47).

Treścią kultury są wzory sposobów odczuwania, reagowania i myślenia, wartości i wyrastające z nich normy, a także sankcje skłaniające do ich przestrzegania. Czasy nam współczesne wskazują na zmiany społeczno-kulturowe ustawicznie zachodzące w społeczeństwach. Jest to przejście, a w zasadzie odchodzi od społeczeństwa tradycyjnego, opartego na rolnictwie, gdzie rynek i wymiana towarów są słabo rozwinięte, natomiast dążenie do zysku jako motywacja działań gospodarczych odgrywa znikomą rolę (6, s. 194–195).

Pieniądz w takim społeczeństwie ma niewielki wpływ na kształt stosunków społecznych oraz określenie miejsca człowieka w społeczeństwie. Człowiek stanowi część zbiorowości i nie jest jednostką autonomiczną. Gospodarka rynkowa oraz wytwarzanie dóbr materialnych przy użyciu maszyn i poza gospodarstwem domowym tworzą społeczeństwo przemysłowe. Jednostki produkcyjne są wyspecjalizowane w wytwarzaniu dóbr jednego rodzaju. Wraz z rozwojem przemysłu i gospodarki upowszechnia się dążenie do zysku jako motywacji działań gospodarczych.

Istotą społeczeństwa przemysłowego jest przekształcanie dotychczasowej struktury zatrudnienia i organizacji pracy spowodowane pojawieniem się nowych technologii. Społeczeństwo takie cechuje produkcja towarów i usług na bazie informacji. Komputeryzacja i rozwój technik telekomunikacyjnych umożliwiają wytwarzanie, przekształcanie i przekazywanie znacznej liczby informacji (9, s. 152).

4. Grupy etniczne – uwarunkowania, przynależność, tożsamość w procesie globalizacji

W społeczeństwach współczesnych funkcjonuje zbiorowość etniczna. Terminem tym określa się zbiorowość odróżniającą się od większości społeczeństwa jakiegoś państwa, nieidentyfikującą się z żadnym narodem tworzącym inne państwo. Przykładem są Romowie zamieszkujący w wielu państwach Europy, Łemkowie w Polsce czy Arumuni w Grecji.

Każda grupa etniczna postrzega siebie lub jest postrzegana przez otaczające ją zbiorowości jako środowisko odrębne i specyficzne ze względu na występowanie jednej lub więcej cech, takich jak:

- kultura (język, gwara, religia, obyczajowość),
- genealogia (wspólne losy, wspólna historia, wspólni przodkowie itp.),
- poczucie posiadania własnego terytorium i praw do niego,
- odrębność osobowościowa (stereotypy, czyli jak inni ją postrzegają, oraz auto-stereotypy, czyli wyobrażenia o samych sobie) (10, s. 73).

Grupa etniczna bywa utożsamiana z mniejszością narodową o rodowodzie imigracyjnym, funkcjonującą poza własnym krajem pochodzenia, utrzymującą odrębność języka, obyczajów i innych elementów kultury. Tak rozumiana grupa etniczna może się odwoływać do związków z jakąś szerszą zbiorowością narodową (11, s. 128). O ile termin „mniejszość narodowa” używany jest w Polsce na określenie mniejszości litewskiej czy niemieckiej, o tyle w literaturze naukowej, jak i w praktyce życia społecznego Stanów Zjednoczonych czy Kanady używa się pojęcia „grupa etniczna” w stosunku do Amerykanów polskiego pochodzenia, Afroamerykanów bądź konkretnego plemienia Indian północnoamerykańskich.

Im bardziej zróżnicowane jest społeczeństwo oraz im bardziej procesy demokratyzacji życia społecznego i rozwój samoświadomości sprzyjają podkreśleniu swojej

indywidualnej sytuacji, tym bardziej złożony staje się obraz podziałów na tle etnicznym. Grupa etniczna może być określana jako jedna z istotnych „grup własnych” (obok rodziny, społeczności sąsiedzkiej, społeczności lokalnej), zaś jej wyobrażenia, opinie, stereotypy są przekazywane w procesie socjalizacji, stanowiąc ważną część obrazu świata. Przynależność do pewnej zbiorowości, identyfikowanie się z jej kulturą, uzasadnia działania podejmowane przez jednostkę, a także dostarcza nazw i znaczeń pozwalających interpretować otaczający ją świat (11, s. 128).

Wśród grup etnicznych wyróżnia się miejskie mniejszości etniczne, czego przykładem są Polacy w Chicago czy w Nowym Jorku, Arabowie w Paryżu oraz ludy tubylcze, miejscowe, żyjące na jakimś terytorium przed przybyciem tam kolonizatorów i osadników europejskich. Jednym z typów grupy etnicznej jest protonaród (inaczej: naród bez państwa), który dąży do uzyskania suwerenności politycznej w postaci własnego państwa. Grupy te posiadają swoje elity polityczne oraz ideologów, którzy starają się generować ruch narodowy. Protonaród należy uznać za fazę tworzenia się z grupy etnicznej narodu, co nie oznacza, że każdy protonaród musi stać się w przyszłości uznanym narodem i uzyskać niezależność polityczną w postaci państwa. Naród w rozumieniu potocznym, w ujęciu Anny Kłoskowskiej, oznacza zbiorowość, w której naturalne więzi wyrosły ze wspólnoty przekonań i terytorium. Więż nie jest wyraźnie sformułowana, ale funkcjonuje w świadomości wszystkich jednostek i może znajdować wyraz w twórczości artystycznej, postawach itp. (12, s. 15–16).

Państwo pełni funkcję narodotwórczą. „Młode” państwo za pomocą działań politycznych, ekonomicznych czy oświatowych doprowadza do zjednoczenia różnych grup etnicznych w jeden zintegrowany naród. Z kolei naród jako grupa społeczna dąży za pomocą określonych działań do stworzenia własnego i suwerennego państwa.

Na sytuację grup etnicznych, w sensie społecznym i kulturowym, ma wpływ migracja, która jako przemieszczanie się ludności w celu zmiany miejsca pobytu jest zjawiskiem całkowicie naturalnym, występującym we wszystkich czasach. Do najczęstszych przyczyn migracji zalicza się złą sytuację gospodarczą w miejscu zamieszkania (migracje ekonomiczne) lub nieodpowiadającą migrującym sytuację polityczną (migracje polityczne) (13, s. 124–125; por. 14, s. 11–21).

Ze względu na zasięg wyróżnia się migracje wewnętrzne, dotyczące przemieszczeń ludności w granicach danej jednostki administracyjnej (miasto, gmina, województwo etc.) lub politycznej (państwo), oraz migracje zewnętrzne – przemieszczanie się ludności z jednej jednostki administracyjnej lub politycznej do innej. Migracje mogą mieć charakter czasowy, w tym sezonowy i wahadłowy, oraz trwałe. Ich cele wyznacza: turystyka, lecznictwo, pielgrzymki, zarobki. Natomiast na formy emigracji składają się: emigracja jako wyjazd, imigracja oznaczająca przyjazd, reemigracja, czyli powrót z emigracji czasowej, uchodźstwo rozumiane jako ucieczka lub ewakuacja – działanie państwa w celu uniknięcia spodziewanego zagrożenia, a także repatriacja jako powrót obywateli z obcego państwa organizowany przez ich państwo,

przesiedlenie (transfer) pojmowane jako przesiedlenie obywateli danego państwa w ramach jego granicy, wreszcie deportacja – przymusowe wysiedlenie grupy osób na peryferie danego państwa lub poza jego granice (13, s. 125–132).

Mobilność ludności, czyli skłonność do zmiany miejsca swego zamieszkania, wykazuje znaczne różnice. Największa jest w Stanach Zjednoczonych, niższa w Europie, a bardzo niska w Polsce. Duża mobilność przyczynia się do zmniejszenia różnic społecznych i ekonomicznych pomiędzy regionami.

Na podstawie analiz tendencji migracyjnych Stephen Castles i Mark Miller wyróżnili cztery tendencje, które w najbliższym czasie będą wyznaczać wzory imigracji. Obejmują one:

- **n a s i l e n i e**, zakładające, że migracje będą liczniejsze niż kiedykolwiek przedtem;
- **z r ó ż n i c o w a n i e**, wskazujące na brak możliwości określenia konkretnych fal emigracyjnych (np. emigracja zarobkowa) – imigranci będą należeć do bardzo różnych grup społecznych i etnicznych;
- **g l o b a l i z a c j ę**, czyli przekonanie, że migracje stopniowo obejmą cały świat, a wiele krajów będzie źródłem i celem migrantów;
- **f e m i n i z a c j ę**, czyli przeświadczenie, że większość imigrantów będą stanowić kobiety (15).

Niezależnie od ruchów migracyjnych czy innych zależności kulturę w ujęciu społecznym należy zawsze traktować jako pewną całość, której kategorii czy dziedziny przenikają się nawzajem. Sens istnienia jakiegokolwiek kultury wiąże się z istnieniem określonych społeczności. O znaczeniu społecznym kultury decydują nie tylko jej elementy składowe, w tym wartości i normy, ale też istnienie społeczności, która w tej kulturze chce uczestniczyć i uczestniczy przez codzienne i odświętne zachowanie (11, s. 69).

Można wyróżnić trzy typy uczestnictwa w kulturze: strukturalne, ideacyjne i działaniowe. Pierwsze z nich wiąże się z obiektywną przynależnością do danej społeczności i ujawnia się w sensie bycia jej uczestnikiem. Uczestnictwo ideacyjne opiera się na poczuciu przynależności i psychicznym związku umożliwiającym kulturową identyfikację, natomiast uczestnictwo działaniowe wiąże się z przejawianiem się w działalności społecznej związku z własną kulturą (11, s. 70).

5. Prawa mniejszości narodowych w Polsce

Członkowie grup kulturowych podlegający we współczesnym świecie prawom migracji powodują, że zachodzi coraz większa różnorodność kulturowa i etniczna, rodząca obawy dotyczące zagrożenia stabilności państw narodowych. Praktyka wskazuje, iż mniejszościowe grupy narodowe nierzadko popadają w konflikt na tle praw mniejszości z dominującą w państwie grupą narodową. Mniejszości narodowe są zazwyczaj wynikiem migracji ludności z krajów ubogich do wysoko rozwiniętych.

Mniejszości narodowe można podzielić na zwarte i rozproszone. Mniejszości zwarte to duże skupiska zamieszkujące od pokoleń na jednym obszarze, zachowujące swą odrębność kulturową, dążące często do utworzenia własnego samorządu. Członkowie mniejszości rozproszonych są bardziej zagrożeni utratą tożsamości kulturalnej i językowej w wyniku świadomie prowadzonej przez władze asymilacji lub wskutek kontaktu z silniejszą kulturą. Czasem imigranci akceptują ową asymilację, a nawet świadomie do niej dążą, szczególnie w bogatych krajach Zachodu.

Idea specjalnych ustaleń dla mniejszości wynikała z praktyki zmiany granic ze specjalnymi zabezpieczeniami dla każdej mniejszości, która powstała jako rezultat terytorialnych przesunięć. Ustalenia pojawiły się w traktatach z XVII i XIX wieku.

Umowy terytorialne z 1919 roku zabezpieczone Systemem Gwarancji Ligi Narodów dla Mniejszości nie zdołały zapobiec wydarzeniom prowadzącym do II wojny światowej (np. kryzys sudecki). Od 1945 roku w dyskursie o prawach człowieka specjalne zabezpieczenia dla mniejszości stały się częściej znane jako „prawa mniejszości” niż „gwarancje dla mniejszości”. Pojęcia te trzeba rozróżnić. „Gwarancje” zależą od tego, kto je udziela, „prawa” zaś są normatywnymi uprawnieniami, które należą do ich posiadaczy. Są one stosunkowo trudniejsze do ograniczenia, uchylecia, anulowania lub zniesienia i tym samym dostarczają większej ochrony.

Obywatele polscy należący do mniejszości narodowych i etnicznych mają zagwarantowaną w świetle Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej wolność do zachowania i rozwoju własnego języka, zachowania obyczajów i tradycji oraz rozwoju własnej kultury, w tym prawo do tworzenia własnych instytucji edukacyjnych, kulturalnych i instytucji służących ochronie tożsamości religijnej oraz do uczestnictwa w rozstrzygnięciu spraw dotyczących ich tożsamości (16).

Według Ustawy z dnia 6 stycznia 2005 roku o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz o języku regionalnym mniejszości te są wyodrębniane na podstawie sześciu kryteriów, w szczególności mniejszej niż pozostała ludność liczebności i zamieszkiwania obecnego terytorium RP przez przodków jej członków od co najmniej stu lat (17).

Definicja ta wskazuje na kryterium odróżniające mniejszość etniczną od narodowej – pierwsza oznacza grupę, która nie utożsamia się z innym narodem (współcześnie) zorganizowanym we własnym państwie. Definicje mniejszości zawarte w tym akcie powodują, że nie wszyscy dyskryminowani w Polsce ze względów etnicznych lub rasowych są objęci rozporządzeniami broniącymi przed dyskryminacją.

W ustawie znajduje się stwierdzenie, że każda osoba ma prawo do swobodnej decyzji o traktowaniu jej jako osoby należącej bądź też nie należącej do mniejszości, a wybór taki lub korzystanie ze związanych z tym wyborem praw nie pociągają za sobą jakichkolwiek niekorzystnych skutków. Stanowi ona, iż nikt nie może być obowiązany, z wyjątkiem przypadków przewidzianych prawem, do ujawnienia informacji o własnej przynależności do mniejszości lub swojego pochodzenia, języka mniejszości bądź religii.

Ustawa o mniejszościach narodowych zabrania stosowania środków mających na celu asymilację osób należących do mniejszości, jeśli środki te są stosowane wbrew ich woli. Zabrania również stosowania środków mających na celu zmianę proporcji narodowościowych lub etnicznych na obszarach zamieszkałych przez mniejszości. Stwierdza też, że nikt nie może być obowiązany do udowodnienia własnej przynależności do danej mniejszości. Dopuszcza używanie języka mniejszościowego w wybranych gminach jako języka pomocniczego w kontaktach z organami gminy oraz w postępowaniu sądowym pierwszej instancji. Podkreśla ponadto, że obok ustalonych w języku polskim nazw geograficznych mogą być używane, jako nazwy dodatkowe, tradycyjne nazwy w języku mniejszości dla narodowości, obiektów fizjograficznych oraz ulic.

Mniejszości narodowe w Polsce korzystają z gwarantowanego przez Ordynację wyborczą do Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej i Senatu Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 12 kwietnia 2001 roku prawa, które zwalnia komitety wyborcze utworzone przez organizacje mniejszości narodowych z wymogu przekroczenia pięcioprocentowego progu wyborczego (18).

Prawo polskie obejmuje również szkolnictwo mniejszości. Ustawa z 1991 roku o systemie oświaty podaje, że szkoły publiczne umożliwiają podtrzymanie tożsamości narodowej, etnicznej, językowej i religijnej, a w szczególności naukę języka oraz własnej historii i kultury (19).

Mniejszościom narodowym i etnicznym gwarantuje się także w ramach Ustawy z 1992 roku o radiofonii i telewizji uwzględnianie zakresu ich potrzeb z udziałem przekazów medialnych (20).

Z kolei Ustawa z dnia 7 października 1999 roku o języku polskim (21) zawiera deklarację, iż zawarte w niej przepisy nie naruszają praw mniejszości, a wydane na jej podstawie rozporządzenie ministra spraw wewnętrznych i administracji przewiduje m.in., że „w miejscowościach, w których występują zwarte środowiska mniejszości narodowych, etnicznych lub społeczności posługujących się językiem regionalnym, nazwom i tekstom w języku polskim mogą towarzyszyć wersje w przekładzie na język obcy” (22).

Na inny aspekt prawa w stosunku do mniejszości narodowych zwraca uwagę kodeks karny (Ustawa z 6 czerwca 1997 roku), przewidujący penalizację przestępstw popełnianych na tle etnicznym (23). Należy jeszcze wspomnieć o Ustawie z 29 sierpnia 1997 roku o ochronie danych osobowych, która zabrania przetwarzania danych ujawniających pochodzenie etniczne (24).

Wymienione akty prawne charakteryzują polskie prawo w odniesieniu do mniejszości narodowych jako liberalne, pozwalające zachować im swą kulturę i w pewnym sensie niezależność. Niektóre z przysługujących praw można traktować jako przywileje. Prawo to jest podporządkowane wymogom unijnym, które gwarantują mniejszościom zachowanie ich praw w państwach członkowskich i nie ograniczają ich społecznego i kulturowego rozwoju. Jest ono uznawane jako nowe, przyjazne tym społecznościom, uwzględniające ich racje z tytułu odmienności kulturowej.

Płynące z Unii środki finansowe przeznaczone dla mniejszości narodowych w Polsce stanowią duże wsparcie, pozwalając im na rekulturację rozumianą jako dążenie do powrotu do kultury rodzimej, porzuconej lub przekształconej w procesie akulturacji następującej w czasie przemian cywilizacyjnych i ustrojowych. Z drugiej jednak strony są potencjalnym zagrożeniem, które może przybierać formę izolacji społecznej albo tendencji roszczeniowych zmierzających do uzyskania autonomii. Środki finansowe wzmacniają bowiem struktury i liderów grup kulturowych, prowadząc do większej ich aktywizacji na rzecz rozwoju własnej kultury i eksponowania jej w społeczeństwie, przy jednoczesnej dyskryminacji innej. Przemiany dokonujące się w tych grupach dzięki unijnemu wsparciu finansowemu mogą wyzwalać konflikty na tle narodowościowym i prowadzić do napięć społecznych.

Po roku 1989 w Polsce zaznaczyły się silne tendencje w zakresie rekulturacji, czego rezultatem było przywracanie tradycji, kultury i mentalności mniejszości narodowych zamieszkujących od czasów historycznych na jej terytorium. Stopniowe odradzanie się kultury grup etnicznych w nowych warunkach społeczno-politycznych znalazło wyraz w wielości form i przejawów. Rozpoczął się proces aktywizacji i konsolidacji w obrębie poszczególnych grup, zmierzający do podkreślania tożsamości kulturowej i tworzenia niejako na nowo wizerunku grupy etnicznej na miarę nowych czasów i oczekiwań społecznych, mody na oryginalność, a przede wszystkim sięgania do swych korzeni. Jest to traktowane jako wybór moralny członków poszczególnych grup etnicznych, przejaw odradzającego się sentymentu, wierności sobie i powinności wobec ojców i dziadów.

Należy zaznaczyć, że ogólna kultura państwa zależy w dużej mierze od sposobu traktowania mniejszości narodowych, ich praw, a przede wszystkim zrozumienia ich dążeń i problemów społecznych. W przypadku Polski jest to odejście od akulturacji, która na przestrzeni lat była uzależniona od różnych czynników, m.in. decyzji władz państwowych, zaszłości historycznych, przemian cywilizacyjnych oraz postaw jednostek zaliczających się do określonej grupy etnicznej. Przemiany w Polsce po okresie transformacji ustrojowej, nowe realia społeczno-polityczne, „otwarcie na świat” i przyjęcie rozpowszechnionego w Unii podejścia do mniejszości narodowych stworzyły inne warunki dla zachowania jak i rozwoju kultury oraz tradycji grup mniejszościowych.

6. Grupy mniejszościowe w Polsce w kontekście zaludnienia

Miejsce grup mniejszościowych w Polsce na tle ludności polskiej nie zawsze było jasno sprecyzowane. Jeszcze przed 1950 rokiem Polska jawiła się jako kraj etnicznie i wyznaniowo zdominowany przez ludność określającą się jako Polacy. Był to skutek pojałtańskich czystek etnicznych zwanych repatriacją. Wynikało to z faktu, iż ziemie należące do państwa polskiego w 1939 i 1945 roku stanowiły jedynie dwie piąte ob-

szaru powstającego z sumowania ich oraz z dwóch pozostałych części, które bądź należały do Polski przed wojną, bądź weszły w jej skład zaraz po wojnie.

Wyznaczenie państwu polskiemu odmiennego miejsca na kontynencie europejskim wywołało masowe przemieszczenia ludności. Stare terytoria zostały opuszczone, a nowe zasiedlone. Wielu Polaków podjęło trudy wędrowności w celu znalezienia mniej zrujnowanego i zapewniającego lepsze perspektywy miejsca zamieszkania. W stosunkowo krótkim czasie w obrębie istniejących siedlisk, głównie miast i wsi na terenach północnych i zachodnich, powstały zupełnie nowe lub w przeważającej mierze nowe skupiska ludności. Ludność napływowa przybywająca tam z różnych rejonów prezentowała swe indywidualne cechy demograficzne, kulturowe i zawodowe, które w sumie nie mogły ułożyć się w swoiste struktury społeczne. W wyniku tego ujawniły się kontrasty, liczne przypadki niedostosowania, a nawet konflikty.

Przesunięcie granic wywołało migrację trwającą kilkadziesiąt lat. Pierwsza fala nastąpiła w latach 1956–1959, gdy z Polski wyjechało 294,5 tysiąca osób, głównie Polaków zza wschodniej granicy. Kolejna fala przypadła na lata siedemdziesiąte i według oceny niemieckiego Czerwonego Krzyża objęła 260 tysięcy repatriantów.

Zmiany kulturowe wymusiły ruchliwość geograficzną ludzi wewnątrz Polski. W 1946 roku 2,3 miliona osób zmieniło miejsce zamieszkania, a łącznie w latach 1946–1950 taką decyzję podjęło 7,1 miliona osób. Niemal tyle samo przemieszczeń (6,8 mln) odnotowano w następnym pięcioleciu. Zatem w bardzo krótkim czasie, wynoszącym około dziesięciu lat, średnio więcej niż co drugi mieszkaniec Polski odbył migrację wewnętrzną (25).

Wyszczególnienie i liczebność mniejszości narodowych i etnicznych występujących w Polsce przedstawiono w tablicy 1.

Tablica 1. Liczebność poszczególnych mniejszości narodowych i etnicznych w Polsce
(Table 1. Population of various national and ethnic groups in Poland)

Lp. (No.)	Grupa (Group)	Liczba (Population)	Zamieszkiwane województwa (Inhabited voivodeships)
1.	Narodowość śląska (Silesian nationality)	846 719	śląskie, opolskie
2.	Kaszubi (Kashubians)	232 547	pomorskie
3.	Niemcy (Germans)	147 814	opolskie, śląskie
4.	Ukraińcy (Ukrainians)	51 001	warmińsko-mazurskie, zachodniopomorskie, podkarpackie
5.	Romowie (Romani)	17 049	małopolskie, dolnośląskie, mazowieckie
6.	Rosjanie (Russians)	13 046	mazowieckie, dolnośląskie, podlaskie
7.	Amerykanie (Americans)	11 838	mazowieckie, małopolskie

8.	Łemkowie (<i>Lemkos</i>)	11 000	małopolskie, podkarpackie, lubelskie, zachodniopomorskie, pomorskie
9.	Ludność angielska (<i>British</i>)	10 495	brak danych
10.	Białorusini (<i>Belarusians</i>)	4687	podlaskie
11.	Inne (<i>Other</i>)*	124 603	teren całej Polski
12.	Nieustalona lub bez przynależności narodowo-etnicznej (<i>Not determined or with no nationality/ethnicity</i>)	531 869	teren całej Polski

* Mniejszości narodowe i etniczne: Grecy, Włosi, Żydzi, Bułgarzy, Ormianie, Litwini, Słowacy, Wietnamczycy, Francuzi, Czesi, Holendrzy. (*National and ethnic minorities: Greeks, Italians, Jews, Bulgarians, Armenians, Lithuanians, Slovaks, Vietnamese, French, Czechs, Dutch.*)

Źródło: (26; 27).

Z kolei mniejszości narodowe i etniczne występujące w Małopolsce zostały przedstawione w tablicy 2.

Tablica 2. Liczebność poszczególnych mniejszości narodowych i etnicznych w województwie małopolskim
(*Table 2. Population of various national and ethnic groups in Małopolskie Voivodeship*)

Lp. (No.)	Grupa (Group)	Ogółem (Total)	W województwie małopolskim (In Małopolskie Voivodeship)
1.	Ukraińcy (<i>Ukrainians</i>)	51 001	472
2.	Romowie (<i>Romani</i>)	17 049	1678*
3.	Łemkowie (<i>Lemkos</i>)	11 000	około 10% mieszka na Łemkowszczyźnie**
4.	Słowacy (<i>Slovaks</i>)	2001	1572
5.	Żydzi (<i>Jews</i>)	1133	50
6.	Ormianie (<i>Armenians</i>)	1082	22

* Nieoficjalnie liczba ta oscyluje wokół 5 tysięcy. (*Unofficially, this number is around 5,000.*)

** Łemkowie szacują swą liczbę na dziesięciokrotnie większą niż zawartą w spisie, czyli około 60 tysięcy. (*The Lemkos estimate their population up to ten times larger than that on the list, i.e. about 60,000.*)

Źródło: (27; 28).

Przytoczone dane wskazują na wielką różnorodność mniejszości narodowych i grup etnicznych zamieszkujących terytorium Polski, jak również ich zróżnicowaną lokalizację. Polskie prawo sprzyja oczekiwaniom tej ludności, podobnie jak dogodne warunki życia, przy możliwości samorealizacji, utrzymania się i odbudowy swej kultury. Nie jest to jednak regułą wobec różnego stopnia stanu świadomości kulturowej oraz podejmowanych przez jej członków działań na rzecz własnej grupy kulturowej.

7. Podsumowanie

Tożsamość grup kulturowych w procesie globalizacji jest problemem wciąż otwartym, zagadnieniem skłaniającym do refleksji oraz podejmowania prac badawczych w tym zakresie. Jest to szczególnie ważne w Polsce po okresie transformacji ustrojowej, kiedy stopniowo następowało odradzanie się poszczególnych kultur w nowej rzeczywistości, poszukiwanie swej tożsamości kulturowej przez członków danych grup, jak również podejmowanie działań w zakresie odnowy życia kulturalnego – w nowym kształcie i różnorodnej formie, powodujących wzrost zainteresowania oraz eksponowanie poczucia przynależności. Zostało to potwierdzone rozumieniem roli tradycji w ciągłości dziedzictwa kulturowego oraz dostosowaniem się do miejsca, czasu oraz oczekiwań członków grupy w kontekście zmian społecznych oraz ich aspiracji życiowych.

Społeczne funkcjonowanie grup etnicznych oraz mniejszości narodowych w Polsce jest usankcjonowane liberalnym prawem, procesem demokratyzacji życia i zmianami ustrojowymi, a także przynależnością do Unii Europejskiej. Jest to również związane ze sprzyjającym „klimatem społecznym”, otwierającym szereg możliwości w dziedzinie rozwoju i kultywowania tradycji rodzimych w obrębie poszczególnych grup kulturowych.

Bibliografia

1. Czaja I., *Globalizacja, globalizm, przedsiębiorczość – szanse i zagrożenia*. W: Klich J. (red.), *Globalizacja*, Wydawnictwo Profesjonalnej Szkoły Biznesu, Kraków 2001. ISBN 83-87832-27-8.
2. Zawadzka A., *Globalizacja*. W: Marshall G., Tabin M. (red.), *Słownik socjologii i nauk społecznych*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2004. ISBN 83-01-13219-1.
3. Giddens A., *Socjologia*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2006. ISBN 83-01-14408-4.
4. Markowski T. (red.), *Metropolie, obszary metropolitalne, metropolizacja: problemy i podstawowe pojęcia*, Polska Akademia Nauk. Komitet Przestrzennego Zagospodarowania Kraju, Warszawa 2006. ISBN 83-89693-16-X.
5. Karwińska A., *Marginalizacja. Wykluczenie społeczne*. W: Karwińska A. (red.), *Odkrywanie socjologii. Podręcznik dla ekonomistów*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2007. ISBN 978-83-01-14872-0.

6. Turner J.H., *Socjologia. Koncepcje i ich zastosowanie*, Zysk i S-ka, Poznań 1998. ISBN 83-7298-844-7.
7. Sztompka P., *Socjologia*, Znak, Kraków 2002. ISBN 83-240-0218-9.
8. Baldwin E. [et al.], *Wstęp do kulturoznawstwa*, Zysk i S-ka, Poznań 2007. ISBN 978-83-7506-079-9.
9. Golka M., *Socjologia kultury*, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 2007. ISBN 978-83-7383-241-1.
10. Olechnicki K., Załęcki P., *Słownik socjologiczny*, Graffiti BC, Toruń 1997. ISBN 83-900784-1-4.
11. Karwińska A., *Kultura i jej społeczne znaczenie*. W: Karwińska A. (red.), *Odkrywanie socjologii. Podręcznik dla ekonomistów*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2007. ISBN 978-83-01-14872-0.
12. Kłoskowska A., *Kultury narodowe u korzeni*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2005. ISBN 83-01-14557-9.
13. Fudala A., Wysockańska W. (red.), *Migracje: dzieje, typologia, definicje*, Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 2006. ISBN 978-83-229-2813-4.
14. Kawczyńska-Butrym Z., *Migracje. Wybrane zagadnienia*, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin 2009. ISBN 978-83-227-3061-4.
15. Wacławek D., *Migracje ludności* [online, dostęp: 26.01.2012]. Dostępny w Internecie: <http://www.geografia.dwgm.pl/migracje/html>.
16. Konstytucja RP z dnia 2 kwietnia 1997 r., Dz.U. z 1997 r., nr 78, poz. 483, art. 35.
17. Ustawa z dnia 6 stycznia 2005 r. o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz o języku regionalnym, Dz.U. z 2005 r., nr 7, poz. 141, z późn. zm.
18. Ustawa z dnia 12 kwietnia 2001 r., Ordynacja wyborcza do Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej i Senatu Rzeczypospolitej Polskiej, Dz.U. z 2001 r., nr 46, poz. 499.
19. Ustawa z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty, Dz.U. z 2004 r., nr 173, poz. 1808.
20. Ustawa z dnia 29 grudnia 1992 r. o radiofonii i telewizji, Dz.U. z 1992 r., nr 173, poz. 1807.
21. Ustawa z dnia 7 października 1999 r. o języku polskim, Dz.U. z 1999 r., nr 90, poz. 999.
22. Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 18 marca 2002 r. w sprawie wypadków, w których nazwom i tekstom w języku polskim mogą towarzyszyć wersje w przekładzie na język obcy, Dz.U. z 2002 r., nr 37, poz. 349.
23. Ustawa z 6 czerwca 1997 r. kodeks karny, Dz.U. z 1997 r., nr 88, poz. 553.
24. Ustawa z dnia 29 sierpnia 1997 r. o ochronie danych osobowych, Dz.U. z 1997 r., nr 133, poz. 883.
25. Wojewódzki Urząd Statystyczny w Krakowie. Materiały wewnętrzne.
26. Główny Urząd Statystyczny, *Ludność. Stan i struktura demograficzno-społeczna. Narodowy Spis Powszechny Ludności i Mieszkań 2011* [online, dostęp: 21.05.2013], Warszawa 2013. Dostępny w Internecie: http://www.stat.gov.pl/gus/5840_14076_PLK_HTML.htm.
27. Główny Urząd Statystyczny, *Wyniki Narodowego Spisu Powszechnego Ludności i Mieszkań 2011. Podstawowe informacje o sytuacji demograficzno-społecznej ludności Polski oraz zasobach mieszkaniowych* [online, dostęp: 21.05.2013], opracowanie przygotowane na Kongres Demograficzny w dniach 22–23 marca 2012 r., Warszawa 2012. Dostępny w Internecie: http://www.stat.gov.pl/cps/rde/xbcr/gus/lu_nps2011_wyniki_nsp2011_22032012.pdf.
28. Urząd Statystyczny w Krakowie, *Rocznik Statystyczny Województwa Małopolskiego*, Kraków 2012. ISSN 1640-002X.

The identity of culture groups in the process of globalisation

S u m m a r y : The ongoing process of globalisation associated with global political and economic changes has a significant impact on the cultural sphere, contributing to its unification and universal acquisition of mass culture model. It also influences ethnic communities and national minorities, whose pursuit of preservation of separate identity is carried out under cultural pressure of a given country and popular culture.

This article presents an attempt to show factors affecting the formation of cultural diversity of ethnic groups and national minorities. It also defines the concepts of globalisation and metropolisation and shows the threats created by these phenomena for the social and cultural spheres. It presents the concept of culture, contemporary socio-cultural changes involving the shift from traditional society to industrial society. It outlines the concept of an ethnic group and a national minority, differences between these communities and modern mechanisms for the creation thereof.

This article highlights the rights of national minorities in Poland in accordance with applicable laws. It also presents the population and territorial distribution of the largest national and ethnic groups in Poland based on the results of the 2011 National Census of Population and Housing.

The changes that have occurred in Poland after the political transformation period created good conditions for the preservation and development of culture and traditions of minority groups. In this respect, the Polish law is adjusted to the requirements of the EU and it does not restrict the socio-cultural development of national minorities, which contributes to the ongoing revival of minority cultures, growing interest in belonging with them and exposing that sense of belonging.

K e y w o r d s : ethnic group, national minority, culture, national identity, globalisation, metropolisation, minority rights
